

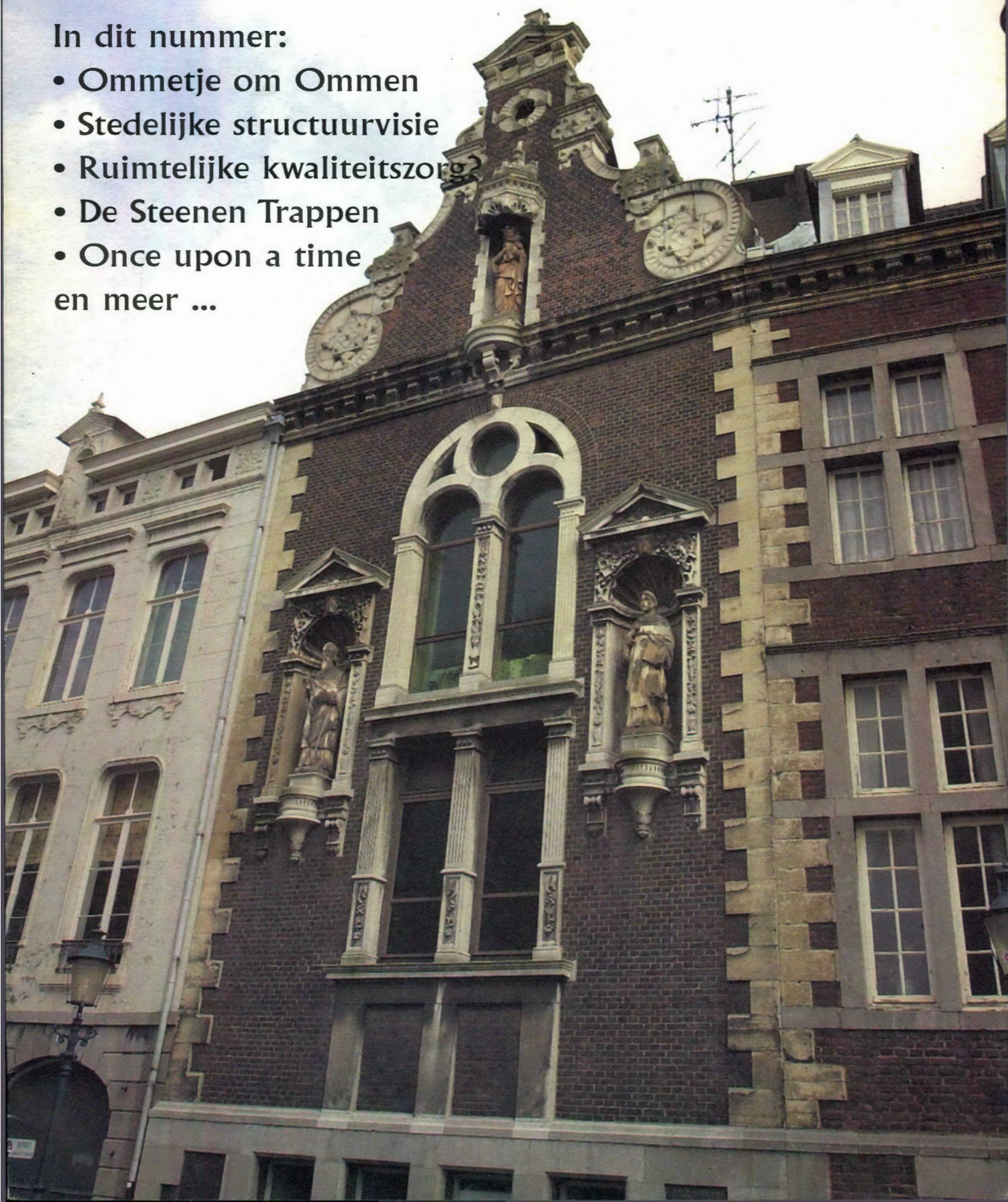
OVER MONUMENTEN,
ARCHITECTUUR EN
STEDENBOUW
IN ROERMOND
EN OMSTREKEN

RUIMTELIJK

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING RUIMTE TE ROERMOND - Jaargang 6 nr 1 - Maart 2001

In dit nummer:

- Ommetje om Ommen
- Stedelijke structuurvisie
- Ruimtelijke kwaliteitszorg?
- De Steenen Trappen
- Once upon a time
en meer ...

Column

Peter de Cock werd in 1751 gevangen gehouden in de kelders van het Roermondse stadhuis. De stank aldaar verdreef zelfs zijn pleitbezorgers. Peter de Cock is door de eeuwen heen een schelm gebleven die zijn stad op een Tjil Uilenspiegelachtige wijze bekijkt.

Bananenkoninkrijk

Dat ik heel wat affiniteit heb met de Franse filosoof Montaigne, zal de geregelde lezers van deze overdenking – door de nieuwlichters die de redactie vormen omgedoopt in het vreselijke woord 'column', om niet te spreken van het woord 'knotterubriek' – niet verbazen.

Montaigne sloot zich in 1570 op in zijn kasteel; ik werd opgesloten. Een nuanceverschil, ik geef het toe. Maar beiden hebben wij daarvoor afstand kunnen nemen van een theater dat kennelijk van alle tijden is. Want wat schreef de Romeinse filosoof Tibullus?

'Wees in eenzaamheid een menigte voor jezelf. Daar, in die eenzaamheid ben je pas vrij.'

Montaigne was een filosoof en ik blijf een schelm. Een onafhankelijke geest is kennelijk even bedreigend voor een bestuurder, als de aankondiging in 't Zjwetskammezaal dat er legionella is aangetroffen in 't Paradijs dat is voor andere beroepsbetuttelaars. Geen wonder dat de gemeente geen enkele bescherming biedt aan middeleeuwse gewelven, want daar schuilen de onafhankelijke geesten.

Je zult maar, pak hem beet, parketboer zijn en reclametechnisch even op het verkeerde houtje hebben gebeten. Voordat de decoupeerzaag is uitgezet, heb je al een klacht bij de reclamecommissie aan je overall. En reken maar dat je dusdanig op de vingers wordt getikt dat je voorlopig het lijmpistool niet kunt gebruiken. Terwijl de overheid ongestraft dubieuze reclame maakt. Wat te denken van bijvoorbeeld de voorlichtingsspot – met nadruk op spot – van de provincie in verband met het POL*?

Uitmate suggestieve beelden. Nee, dat willen wij niet! Dan verschijnt gouverneur Berend Jan, de perfecte schoonzoon, de meest betrouwbare autohandelaar ter wereld, als de Billy Graham van Limburg. Wij hebben u nodig, is zijn boodschap. Ik moet hem gelijk geven. Als je niemand hebt om aan je laars te lappen, dan wordt het voortgaan pijnlijk. Daar was vroeger nog een andere baron die via zijn ghostwriter fantastische sprookjes vertelde. Van, von, ja Von Mönchhausen... 'Wij nemen uw mening mee.' Wat een zin! Die wordt gekenmerkt door absolute schoonheid. De zin wordt meegenomen, de gedachte niet. Vervolgens wordt de zin ontleend in de papierversnipperaars en is hij ineens zinloos geworden. Ik geef het toe, het is een belegen mop over nonnen (voor de fijngevoeligen onder ons: vrouwelijke religieuzen): 'Laote v'r dao-euver laote, dan kinne v'r nog altied zeen wat v'r d'r mit doen.'

En op deze manier wordt van alles beschermd in dit land. Monumenten, natuurgebieden, dassen, geelbuikpadden etc. etc. Zolang het uitkomt, want anders wordt het wel erg lastig. De korenwolf is alleen nog maar een biertje. Zodra een pad het bestuurlijke pad kruist belandt die in de pan; ineens is niks zo lekker als kikkerbiljetjes. De das wordt de das omgedaan.

Hare Majesteit bezocht de Antillen. Er was sprake van bovenwindse en benedenwindse eilanden en zelfs Den Haag deed mee aan de beeldvorming van corruptie en incompetentie. Laat ik het maar gewoon uitspreken: we hebben in dit land te maken met een onderwinds ontwikkeld rechtsgevoel wat de politiek aangaat. Zolang bestuurders erop uit zijn om de mazen van de eigen wetten te verkennen is er principieel iets mis. Het meest treurige voorbeeld (van de afgelopen weken) is wethouder Koevermans van Ede (te zien en te beluisteren in de Netwerkreportage van 25 januari). De gemeente Ede had toestemming gegeven om een paar honderd recreatiewoningen te bouwen in een beschermd natuurgebied. Zonder in tranen uit te barsten durfde hij te beweren dat er wel degelijk verschil is tussen een woonwijk bestemd voor permanente bewoning en eenzelfde wijk waar mensen slechts tijdelijk verblijven. Als het Nobelcomité nog geld over heeft stel ik voor om een Nobelprijs voor absolute kul in te stellen, echter onder de voorwaarde dat het geld wordt gestort in een fonds voor rechtshulp voor kiezers uiteraard. Het is gemakkelijker om een bres te slaan in een tuinmuur (inlichtingen worden u gaarne verstrekt door makelaardij Dohmen) dan in het collectief denken van stadsbestuurders. Want als je een fallussymbool bij uitstek – de uitschuifbare pissoir op het Stationsplein – niet op gepaste wijze in gebruik wil nemen, sta je als wethouder met je rits dicht toch voor paal. Afsluitend: de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening is bepaald geen pronkstuk.

Ik groet u,
Peter de Cock

* POL = Provinciaal Omgevingsplan Limburg

Inhoud

Omslagfoto: de kapel en ernaast gelegen gebouwen zijn onderdeel van het complex De Steenen Trappen.

Na jarenlange leegstand zijn er plannen ontwikkeld voor winkels en woningen in deze voormalige kloosterpanden.

Foto: Peter Wijnands.

Column, Inhoud, Colofon pag. 2
Redactioneel, Oude nummers pag. 3
Maak maar een ommetje om Ommen pag. 4
Stedelijke structuurvisie pag. 5
Bouwkunde en bouwkunst in
Roermond deel 5 pag. 6
Welstand: ruimtelijke kwaliteit? pag. 9
Once upon a time in Bouwtoezicht pag. 10
De Steenen Trappen pag. 12
In Memoriam: Jan Laugs pag. 15
Losse tegels pag. 15 en 16

Colofon

Ruimtelijk verschijnt vier maal per jaar en wordt bezorgd bij liefhebbers (maar ook bij belagers) van de stad en het stedelijk schoon. Overname van artikelen is toegestaan nadat toestemming is gevraagd en als bronvermelding wordt toegepast.
ISSN: 1389-2606

Medewerking aan dit nummer:

Arjo Brouns, Willem Cartigny, Gerard van de Garde, Dennis Janssen, Joep Janssens, Paul Poell, Bert Thomassen, Peter Wijnands.

Redactie-adres Ruimtelijk:

Robert Regoutstraat 56, 6042 CN Roermond, tel. 0475 - 31 98 52

Secretariaatsadres Stichting Ruimte:

Bachstraat 112, 6044 SN Roermond, tel. 0475 - 32 26 18

Verspreiding:

Ruimtelijk wordt bij abonnees bezorgd of per post toegezonden. Het blad is beperkt verkrijgbaar bij: het VVV, de bibliotheken, het stadhuis, het Stedelijk Museum en boekhandel Boom.

Abonnementen:

f 15,- per jaar; over te maken op Postbank 7625876 t.n.v. penningmeester Stichting Ruimte te Utrecht(!). Het blad wordt dan bezorgd of toegezonden. Bij meerdere abonnementen op één adres, abonnementsprijs in overleg.

Vormgeving:

Bert Thomassen

Drukwerk en afwerking:

ARS Grafische Producties & Communicatie, Martin van het Erve en zijn medewerkers.

Het is normaal dat er in een dynamische stad in een vol land af en toe wat historische bebouwing sneuvelt. Maar het zou niet normaal moeten zijn dat dat 'zomaar' gebeurt. Bureaucratisch gesproken is bescherming van bouw-historisch erfgoed een dankbaar onderwerp. Het maakt voor de regels rond vergunningen en bezwaarmogelijkheden nogal uit of iets een (rijks)monument, een beeldbepalend of beeldondersteunend element in een beschermd stads- of dorpsgezicht, of helemaal geen status heeft. Waarom echter het ene pand wel, en een ander pand - net zo oud of net zo mooi - niet een bepaalde bescherming geniet, is vaak onduidelijk. Als dan vervolgens een afdeling Bouwtoezicht van de gemeente een potje maakt van de publicatie van vergunningen, dan stimuleert dat de burgerlijke gehoorzaamheid niet bepaald; we overdrijven niet: publicaties vinden te laat, dubbelop, in foutieve of verwarrende bewoordingen of helemaal nooit plaats. En ten slotte is er nog het probleem van de handhaving. Wie geen vergunning aanvraagt kan vaak gewoon zijn gang gaan, wie er wel een op zak heeft kan zijn plan, goedgekeurd door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg, dikwijls aanpassen zonder dat er een haan naar kraait. De gemeente kan dan soms een boete opleggen; tja...

Zo verdwenen zomaar de middeleeuwse kelders onder het complex op de hoek Neerstraat/Paredisstraat, zo werd zomaar een sloopvergunning verleend voor Wilhelminaplein 22 (voorheen Old Dutch), zo maakte een makelaar aan de Swalmerstraat 73 zomaar een doorbraak in de historische tuinmuur en 'naastte' een stuk gemeentelijk plantsoen aan de Wilhelminasingel, zo kreeg een neo-renaissancepand op de Willem II-singel 21a zomaar kunststof kozijnen (wat de Cie RKZ nooit zou goedkeuren), zo werd een oude tuinmuur achter de uitbreiding van het stadhuis (Swalmerstraat 14-16) ondanks belofte van de gemeente zomaar 'tijdelijk' gesloopt. Het gaat de laatste tijd wel erg dynamisch toe in Roermond.

De redactie

Oude nummers Ruimtelijk

De eerste jaargang van dit blad was die van 1996. Het ging toen maar om twee nummers die in september en december van dat jaar verschenen. Jaargang 2 (1997) was de eerste volledige, met vier nummers. Jaargang 3 (1998), 4 (1999) en 5 (2000) volgden met eveneens vier nummers. Met het nummer dat u nu in handen hebt zijn we dus beland bij de 6e jaargang en het 19e nummer van Ruimtelijk.

De eerste twee jaargangen zijn reeds collectors items, alleen nog antiquarisch verkrijgbaar. Weinig kans, maar toch de meeste kans geven we u bij boekhandel en antiquariaat Boom, Neerstraat 31. Maar voor onze vaste lezers hebben we toch nog goed nieuws. Van de 3e jaargang (1998) zijn alle nummers nog beperkt leverbaar, en van jaargang 4 en 5 (in kleur) zijn alle nummers zelfs nog ruim te verkrijgen met uitzondering van nummer 1 van de jaargang 1999 (beperkt leverbaar).

Wilt u als lezer of abonnee uw eigen collectie Ruimtelijk aanvullen, bel ons en wij bezorgen u 'uw' nummers voorzover mogelijk. Wilt u iemand anders er blij mee maken, of overhalen zich ook te abonneren, neem even contact op en het komt dik voor de bakker. ®

Redactie Ruimtelijk
Dennis Janssen
telefoon 0475-31 98 52

De jaargangen 3, 4 en 5 van Ruimtelijk in beeld.

Iemand die Ruimtelijk onder ogen krijgt, zou gemakkelijk kunnen denken dat Roermond het middelpunt van de aarde is. Bijna alle tekst en fotomateriaal gaat over deze eerbiedwaardige stad. Maar elders valt ook nog het nodige te beleven. Soms nog veel meer! Zowel in positieve als in negatieve zin. Paul Poell gaat op bezoek in andere steden en kijkt daar rond, met als centrale vraag: hoe doen/deden anderen het? Een persoonlijke impressie.

Maak maar een ommetje om Ommen

> Tekst en foto's Paul Poell

Hotel De Zon, aan de boorden van de Overijsselse Vecht, is de enige plek in Ommen waar een mens nog zoiets als levensvreugde op kan snuiven. Een uitstekend bedrijf, een nog betere keuken, waar de gasten de maître letterlijk en figuurlijk op de vingers mogen kijken. Dat is het wel zo ongeveer wat Ommen aangaat.

In het centrum staan nog slechts enkele historische gebouwen over-eind. Voor de rest straalt de stad een goedkoopte uit die bijna deerniswekkend is. Het is alsof de huisarchitect van Jan Linders, de supermarktketen uit Gennep, de beeldregie in handen heeft gehad.

Stedenbouw van een meer dan bedroevend niveau. Dan ben je toch blij als je weer in Roermond bent. Niet dat hier alles rozengleur en maneschijn is, integendeel, maar toch. RURA, de Stichting Ruimte en anderen hebben hier en daar een voet tussen de deur gekregen en verder onheil kunnen voorkomen. Veel dankbaarheid levert dat niet op, maar daar doen beide organisaties en burgers met liefde voor de stad het ook niet voor. Ondanks dat er veel cultuurgoed de afgelopen decennia naar zijn mallemoer is geholpen, valt de schade in Roermond nog mee - als je uitgaat van Ommen uiteraard! Zwervend door Nederland kom ik tot de conclusie dat dit land in vredestand, al dan niet via verkeerd gebruik van het befaamde artikel 19 van de Wet Ruimtelijke Ordening, meer beroofd is van zijn cultureel erfgoed dan in vijf jaren bezettings-

tijd, zeg maar oorlogstijd. Natuurlijk, een stad is nooit af. Geen probleem als panden worden afgebroken en nieuwbouw wordt gerealiseerd. Het is een eeuwig durend proces. Maar om het in de menselijke sfeer te houden: afbreken is gemakkelijker dan opbouwen. Dat opbouwen is in Ommen volslagen mislukt.

Bij boekhandel Diek in de Kruisstraat ligt een boek van de helaas onlangs overleden Oostenrijkse architect Friedrich Hundertwasser, in mijn ogen een geweldenaar, in de uitverkoop. Ik heb altijd problemen met het kopen van boeken in de uitverkoop. Het is alsof de menselijke gedachten ook te grabbel liggen en dan heb ik het nog niet over de zorg die de grafici e.a. eraan hebben besteed. De vijf exemplaren - een ondernemer moet tenslotte risico's nemen - liggen er net. (De boekhandel heeft de boeken nooit op voorraad gehad, maar ingetekend op een restpartij.) Nauwelijks uitpakkt is het eerste exemplaar al verkocht. Heer Diek is blij en uitermate verrast. 'Ik dacht, wie wil nou zo'n boek?' Of de andere vier verkocht zijn weet ik niet. Ik moet hem maar even bellen. Ik neem ze graag over.

Ik slenter door het centrum en mijn ogen worden echt geteisterd door wanstaltige lichtreclames, uitstalborden, 'keurslagervlaggetjes' over hele straten etc. Ik word er gedeprimeerd van. Nu zijn Ommenaren in hoofdzaak van de wat zwaardere calvinistische signatuur. Dat levert in zoverre een probleem op, dat niet op voorhand vast te stellen valt of hun bedrukte gezichten te maken hebben met hun geloofsovertuiging of dat het aardse tranendal, om maar een rooms-katholieke uitdrukking bij uitstek te gebruiken, zich manifesteert in het verdriet over het verlies van de eigen stedenbouwkundige identiteit.

Secretaris Van Elburg van de Historische Kring Ommen is pijnlijk verrast als ik hem benader. 'Waarom heeft u in Godsnaam Ommen uitgekozen? De afgelopen jaren hebben wij het op alle fronten verloren van het stadsbestuur.' Hij somt een hele rij politieke 'argumenten' op, die het gemeentebestuur hebben geïnspireerd om de eigen stad grondig te verbouwen. Argumenten die mij akelig bekend voorkomen. Zoiets als een reclamebeleid bestaat niet. Daardoor worden zelfs de laatste streekeigen pandjes volstrekt verminkt achter schreeuwende leuzen. Ronduit tragisch is dat de Oudheidkamer, waarin de oude schoon-

Van boven naar beneden: de kerk, rond de kerk, de fotozaak en de kapperszaak.

Stedelijke structuurvisie

> Willem Cartigny

Begin dit jaar stond de vaststelling van de structuurvisie op de gemeentelijke agenda, de nota die een soort overall-beeld van de stedelijke ontwikkeling in de komende tien jaar te zien geeft; althans dat is de opzet.

De inspraak op de nota als zodanig was minimaal. Naast enkele watersport-bedrijven was er commentaar van slechts vier insprekers, waaronder de Stichting Ruimte. Hieronder een samenvatting daarvan.

In een eerder stadium was de keus voorgelegd tussen drie basisvisies: Roermond als corridorstad (nadruk op economische functies langs de doortrekking van de A73), Roermond als stad aan het water (nadruk op o.a. recreatie) en Roermond als compacte stad (groei door middel van 'inbreiding' zoveel mogelijk binnen de huidige bebouwde kom). Op basis van een intensieve gedachtenwisseling met een klankbordgroep legde het gemeentebestuur de hoofdlijn vervolgens vast op 'Roermond als compacte kwaliteitsstad aan het water'.

De schriftelijke inspraak van Ruimte op de hieruit voortvloeiende nota was tweeledig, eerst op het oorspronkelijke ontwerp in augustus 2000 en daarna op het gewijzigde ontwerp in december 2000. Tussen het oorspronkelijke en gewijzigde ontwerp bestaan aanzienlijke verschillen, zowel verbeteringen (bijvoorbeeld de opname van een cultuurhistorische paragraaf) als verslechtingen.

Onze belangrijkste kritiekpunten op de nota zoals hij er nu ligt zijn de volgende:

1. De nota mist, zeker in vergelijking met het oorspronkelijke ontwerp, de nodige flexibiliteit en dynamiek. Veel is dichtgetimmerd, zodat bijstellingen tengevolge van nieuwe ontwikkelingen zeer moeizaam kunnen worden. Eerder had de raadscommissie Economie en Stadsontwikkeling hier ook al op gewezen.

Met name is er een beperking in de lange-termijnmogelijkheden, die in het eerdere ontwerp een veel grotere plaats innamen. De betreffende oorspronkelijke paragraaf is goeddeels verdwenen, waardoor bijvoorbeeld de optie voor een tweede oeververbinding over de Maas of een nader in te vullen 'zoekgebied' langs de Maas-trichterweg nogal in het luchtledige zijn komen te hangen.

2. Er wordt vooral gefocust op het concept 'compacte stad', maar dat wordt slecht uitgewerkt en bovendien is het begrip als zodanig reeds in een aantal opzichten achterhaald. Als voorbeelden mogen de volgende citaten uit 'Drie over Dertig' dienen:

'De compacte stad is in Nederland een reeds lang gepasseerd station.' (pag. 105)

En: 'Allereerst is gebleken dat de compacte stad, met een duidelijk onderscheid tussen stad en landschap en tussen centrum en periferie, niet langer het model kan zijn waarmee stedenbouwkundigen kunnen werken. Steden in Nederland zijn territoria geworden. Ze omvatten zowel de oude historische kernen als de 19e- en 20e-eeuwse uitbreidingen, maar ook de natuur die hen omringt en de infrastructuur die ze verbindt met het nabije en verre achterland.' (pag. 107)

'Drie over Dertig' is een lange-termijnstudie, opgezet door de provincie in het kader van het Provinciaal Omgevingsplan Limburg. Daarbij heeft een aantal buitenlandse hoogleraren voor de steden Venlo, Parkstad en Roermond een stedenbouwkundige visie en invulling voor een termijn van zo'n 30 jaar neergelegd - op een overigens tamelijk vrijblijvende manier; het ging vooral om het genereren van creatieve ideeën. Voor Roermond deed dit professor Bongaerts van de Hogeschool in Hasselt. Zijn concept behelst een driedelige invulling: waterfront - 'rits' (spoorweggebied) - oostelijk woongebied. Vooral het waterfront is door Bongaerts c.s. nader uitgewerkt.

>>

heid van Ommen te bewonderen valt, is uitgegroeid tot een toeristische attractie.

Maak maar een ommetje om Ommen, zo luidt de titel van deze stadswandeling. Dat is een echte aanrader. De omgeving is schitterend. Maar wees er snel bij. Want in de Kop van Overijssel en in de buik van Drenthe hebben de gemeentebesturen de onhebbelijke gewoonte om de bezoeker bij binnenkomst van elke dorpskern te confronteren met een minibedrijventerrein. Lelijke platte dozen in het landschap. Neergepoet op de verkeerde plek. Zichtlocatie heet dat in het vakjargon, zodat de plaatselijke uit de kluiten gegroeide timmerman zich kan presenteren aan de rest van de wereld. ®

Wat gevelbekleding betreft kan Roermond er ook wat van: alles uit de kast (midden) of strak en ingehouden (rechts) in de Schoenmakersstraat.

Bouwkunde

> Tekst en tekeningen: Joep Janssens

Twee materiaalsoorten vormen de meest elementaire bouwstoffen, steen en hout. In de vorige aflevering van deze serie werd steen en vooral de baksteen behandeld, ditmaal gaan we verder in op hout en uit hout samengestelde materialen.

Dat hout een voor de hand liggend materiaal is om mee te bouwen, is te verklaren uit de eenvoudige winning en grote verspreiding, de eenvoudige bewerkbaarheid en uit de uitgebreide toepasbaarheid. Niettemin kent hout ook nadelen (gevoeligheid voor vuur en rotting) en heeft het ook enige tijd een slecht imago gehad (milieu).

Materiaaleigenschappen van hout

Hout bestaat uit aaneengegroeide cellen die houtvezels vormen. Aan de buitenzijde van de stam delen deze cellen zich waardoor de boom laagsgewijs groeit; hierdoor ontstaan de 'jaarringen'. Wanneer deze groei snel plaatsvindt ontstaan er brede ringen; het hout is dan over het algemeen taai en veerkrachtig en relatief goedkoop omdat het snel geoogst kan worden. Langzaam groeiende bomen leveren hout met een kortere vezel; dit hout is vaster, minder veerkrachtig maar beter bewerkbaar. Vanwege de langzame groei en omdat deze bomen in onze streken minder rechte stammen hebben, is dit hout duur.

Naaldhout (o.a. het zeer courante vuren van sparren uit Midden- en Noord-Europa, maar ook het veel duurzamer red cedar en oregon pine uit Noord-Amerika) is een voorbeeld van snel groeiend hout met brede jaarringen. Omdat in de tropen het groeiproces vrijwel het gehele jaar doorgaat, kunnen langzaam groeiende boomsoorten toch snel dikker worden, waardoor het economisch interessante tropisch hardhout (o.a. meranti) ontstaat: een hoge duurzaamheid gecombineerd met een snelle groei en bovendien een rechte groeivorm waardoor minder afval ontstaat. Over het algemeen heeft loofhout een grotere duurzaamheid dan naaldhout, maar is het zwaarder en minder buigzaam. Loofhout is te herkennen aan de poriën in het kopse hout en streepjes, vlekjes of spiegels in het *langshout* (in de richting van de stam). Naaldhout is meestal te herkennen aan de noesten (ook kwasten genoemd), *kopshout* (dwars op de stam) afkomstig van zijtakken. Omdat bij loofhout meestal alleen de onderstam wordt gebruikt is dit hout vrij van noesten.

Hout is op basis van duurzaamheid ingedeeld in vijf klassen (klasse I: hoge duurzaamheid, bijvoorbeeld merbau en iroko, klasse V: weinig duurzaam hout zoals vuren). In de volksmond wordt gesproken van hardhout en zachthout. Red cedar (bijvoorbeeld als gevelbekleding toegepast in de eewoningen in het Molenveld) is een voorbeeld van zeer zacht

3. De ontwikkeling van het waterfront, één van de leidende gedachten van de structuurnota, is nauwelijks uitgewerkt, terwijl hier nu juist grote mogelijkheden voor creatieve geesten liggen. Enkele citaten uit genoemde studie 'Drie over Dertig': 'Teveel wordt er nu nog aan ad-hocbeleid gedaan, dat niet veel verder gaat dan van geval tot geval vrijkomende kavels herontwikkelen. Een overkoepelende visie ontbreekt.' (pag. 116)

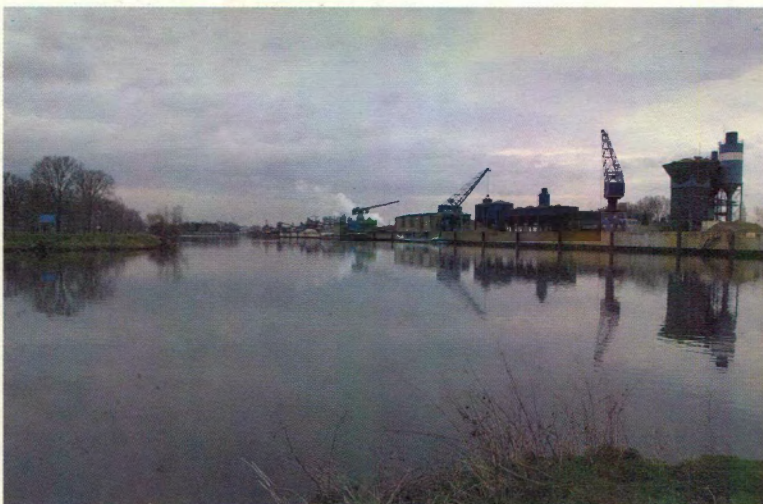
En, sprekend over de ontwerpvisie van professor Bongaerts en de zijnen: 'Het zou van moed en realiteitszin getuigen als men serieus de voorstellen van Bongaerts gaat bestuderen op hun haalbaarheid, want het is onwaarschijnlijk dat de eigen ideeën [van de gemeente - W.C.] ook maar een fractie van de consistentie en architectonische kwaliteit van de hier gepresenteerde voorstellen bevatten.

Als het visionaire pragmatisme van deze ontwerpvisie voor het gemeentebestuur al een brug te ver is, dan vraagt men zich af hoe deze stad zich dan zelf ziet over dertig jaar.' (pag. 118)

4. Er zitten de nodige strijdigheden en inconsistenties in de nota. Voorbeelden:

- De optie personenvervoer per trein naar Mönchengladbach uit het oorspronkelijke ontwerp is geschrapt. Dit is niet te vatten in het kader van de elders (ook in de nota) verkondigde opvattingen over Roermond als spoorwegknooppunt.
- Het gebied Solvay (Merum) zou een woongebied worden, maar dit is in de definitieve versie 'uitgekleed' tot eenderde van het aantal woningen dat eerst voorzien was. Het waarom is onduidelijk in het licht van het concept van Roermond als compacte stad, die haar groei vooral door 'inbreiding' moet realiseren.
- De nota kiest voor een regionaal overslagcentrum (ROC) in Maasbracht, terwijl er sinds enkele jaren een overslagbedrijf functioneert aan de Willem-Alexander-haven. Mogelijk is dit gedaan om de relatie tussen stad en water te versterken, maar hier had beter gekozen kunnen worden voor een duidelijke visie op de toekomst van de verschillende Midden-Limburgse havens waarbij, zoals inmiddels uit een studie is gebleken, een zekere specialisatie en rolverdeling mogelijk is.
- Het probleem van de Roerkade (barrière tussen binnenstad en Roerdelta) wordt opnieuw naar de toekomst verschoven; de nota laat de situatie zoals hij is.
- Door bij voorbaat alle ruimte te verschaffen aan de watersportbedrijven in het gebied Roerdelta trekt de nota een zware wissel op de plannen voor dit gebied.

Al met al de nodige vraagtekens of dit nu datgene is waar Roermond de komende tien jaar op zit te wachten. ®

De Willem-Alexanderhaven, zo'n 35 jaar geleden aangelegd, inmiddels te ondiep voor bepaalde schepen, omgeven door merendeels niet-watergebonden bedrijven en een aantal lege bedrijfsterreinen. Onlangs werd de haven verrijkt met een overslagbedrijf en een vernieuwde toegangsweg, binnenkort krijgt hij het Designer Outlet Center als buurman. Tijd om een duidelijke keus te maken voor het gebied: concentratie, specialisatie, recreatie, ...? Foto: Peter Wijnands.

en -kunst in Roermond

deel 5

Standerdmolen nr. 115 en verder. Red cedar, een feitelijk zachte, maar op grond van de duurzaamheid toch officieel als hardhout ingeschaalde houtsoort. De grijze kleur is een gevolg van het feit dat deze houtsoort hier onbehandeld is toegepast - niet per se vanwege de fraaie (!) aanblik.

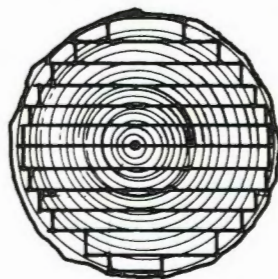
Foto: Dennis Janssen.

hout dat op basis van de duurzaamheid toch de kwalificatie hardhout heeft. Dit hout kan onbehandeld worden toegepast, waardoor het een natuurlijke grijze verkleuring krijgt.

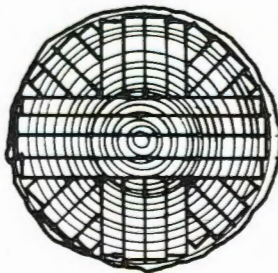
De twee grote nadelen van hout zijn de vuurgevoeligheid en de natuurlijke vijanden (schimmels en boorders zoals houtworm en boktor). Tegen de natuurlijke vijanden kan het hout beschermd worden, tegen vuur is dit vrijwel onmogelijk. Niettemin blijkt staal in vergelijking met hout brandgevaarlijker te zijn vanwege de grote uitzetting van balken en kolommen bij hitte. Hierdoor kan een gebouw snel bezwijken, terwijl een houten balk pas na relatief lange tijd bezwijkt vanwege de natuurlijke isolatieschil die zich bij brand vormt.

Winning en bewerking

Na het rooien worden de boomstammen op lengte, en daarna op dikte gezaagd. Het meest voor de hand liggend is om de boom in plakken te zagen, brede planken. Dit wordt *dosse* gezaagd hout genoemd. Omdat hout werkt bij nat worden en drogen (uitzetten en krimpen) ontstaat bij deze zaagwijze het probleem van kromtrekken, omdat het buitenste deel méér werkt dan het binnenste gedeelte. Daarom wordt het hout vaak *kwartiers* gezaagd, waarbij echter meer verlies en minder gunstige maten ontstaan. Een andere methode om het kromtrekken tegen te gaan is het verlijmen van twee stukken hout in spiegelbeeld, zodat de werking van het ene deel die van het andere deel opheft.

Dosse gezaagd hout.

'Kwartiers' gezaagd hout (zoveel mogelijk haaks op de groeiringen).

Een houten deel trekt krom omdat de (langere) buitenste groeiringen meer krimpen dan de binnenste.

Na het zagen in 'plakken' worden de *wan-kanten* (schors) verwijderd, waarna het hout op breedte en dikte wordt gezaagd. Zo ontstaan de verschillende handelsmaten en benamingen zoals (van grof naar fijn) balken, baddingen, ribben, regels, delen, schroten, lat-ten, tengels en fineer. Vervolgens wordt het hout geschaafd om het glad en haaks te maken, en eventueel gefreesd om goede aansluitingen te creëren tussen bijvoorbeeld schroten of *rabatdelen* onderling. Na verwerking wordt het hout eventueel nog geschuurd en ten slotte geschilderd.

Omdat vooral zachthout beschermd moet worden tegen rotting, moet het behandeld worden. Vaak wordt het hout gewolmaniseerd, waardoor het een vaalgroene kleur krijgt, bekend van schuttingen en speeltoestellen. Bouwhout wordt meestal alleen gemenied waar het met metselwerk in aanraking komt, terwijl kozijnen en betimmeringen meestal geschilderd worden.

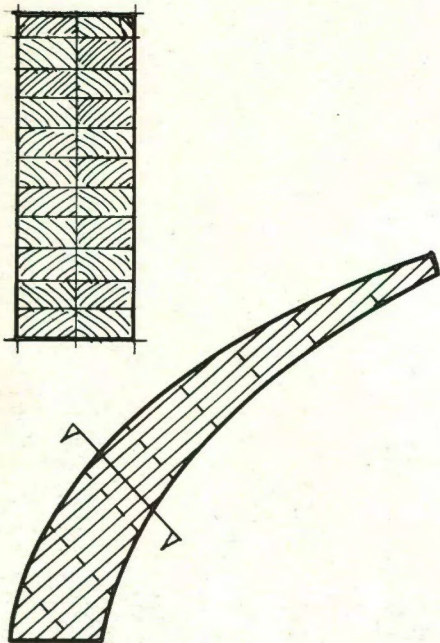
De grootste vijanden van hout zijn zoals gezegd rotting (schimmels) en dierlijke vijanden (boorders). Rotting ontstaat wanneer nat hout niet kan drogen (bijvoorbeeld in openstaande kozijnverbindingen tussen onderdorpel en zijstijl). Dierlijke vijanden zoals de houtworm en de huisboktor zitten graag op vochtige plekken (oude keldertrappen en dakconstructies), waar ze door het boren van gangtjes het hout volledig kunnen verdelven. Regelmatige inspectie op 'zaagmeel' en gaatjes (houtwormgaatjes zijn ca. 1 mm, boktorgaatjes ca. 5 mm) en zonodig een behandeling is zeker bij oudere constructies aan te bevelen.

Toepasbaarheid

Hout kan gebruikt worden voor zowel bouwconstructies (daken, vloeren en beschot), voor kozijnen en deuren, voor trappen, voor vloenders en bruggen, en voor betimmeringen. Omdat de verschillende houtsoorten zich onderscheiden in eigenschappen en prijs, ligt het voor de hand dat de toepasbaarheid zeer verschillend is.

In de eerste aflevering van deze serie zagen we dat hout tot het eind van de middeleeuwen het constructiemateriaal bij uitstek was. Het vormde zowel de constructie van het gebouw als de kozijnen en de afwerking. Alleen brandgevaarlijke (schoorstenen), rotgevoelige (dakbedekking, fundering) of slijtgevoelige delen (dorpels) werden in steenachtige materialen uitgevoerd. Men gebruikte vooral eiken.

Als constructiehout wordt tegenwoordig vrijwel altijd vuren hout gebruikt. Houten vloeren en dakbeschot worden heden ten dage vooral uitgevoerd in multiplex ('underlayment') of spaanplaat. Houten ramen en deuren worden meestal uitgevoerd in tropisch hardhout (meranti, merbau, iroko); tegenwoordig wordt echter, als men een beetje met het milieu wil koketteren, voor kozijnen weer vuren toegepast. Overigens kun je je afvragen of het milieu daarmee gediend is: vuren vereist een vele malen grotere schilderfrequentie dan wel heeft een veel kortere levensduur, met als gevolg

Gelamineerde ligger (balk) waarbij de latjes kruislings en verspringend verlijmd zijn; links de doorsnede, rechts het zijaanzicht.

daarvan een tussentijdse vervanging van de kozijnen (waarbij meesal alsnog voor hardhout of kunststof wordt gekozen!) Trappen dienen bij voorkeur uitgevoerd te worden in hardhout (bijvoorbeeld eiken, beuken of meranti); de in de woningbouw tegen beter weten in standaard toegepaste vuren trappen zijn namelijk zeer slijt-, scheur- en kraakgevoelig.

Ook plinten, lijsten en architraven (deurlijsten) worden meestal in hardhout uitgevoerd, omdat in dunne vuren lijsten de noesten vaak uitvallen.

Houtsierwerk werd vroeger op grote schaal toegepast, maar nu vanwege de arbeidsintensieve productie (handwerk!) en hoge onderhoudskosten alleen nog bij restauratiewerken. Geschikt hiervoor zijn goed bewerkbare hardhoutsoorten zoals meranti of eiken.

Voor waterbouwkundige werken (vlonders, steigers, bruggen) wordt zeer zwaar tropisch hardhout gebruikt, zoals bankirai en azobé.

Samengestelde houtproducten

In een verlangen de goede esthetische en constructieve eigenschappen van hout toe te passen bij grote lengtes of oppervlaktes, zonder last te hebben van kromtrekken (of om juist kromme vormen te maken), heeft de industrie diverse van hout afgeleide producten ontwikkeld.

Om grote (onnatuurlijke) lengtes te verkrijgen maakt men gelamineerde balken, op de zijkant aan elkaar gelijmd latten. De latten kunnen dusdanig verlijmd worden dat balken een bepaalde boogvorm krijgen, of van dik naar dun verlopen (zie tekening). Populair zijn de gelamineerde spanten in sporthallen en overkappingen bij tankstations.

Om kromtrekken tegen te gaan en minder afval te krijgen 'last' men houten delen ook in de lengte aan elkaar, bijvoorbeeld met de

vingerlasmethode; je ziet dan dwars op de houtrichting een scherpe zig-zaglijn.

Voor plaatmateriaal was men vroeger aangewezen op aan elkaar gelijmd houten delen (duur, weinig buigzaam etc.); nieuwe (lijm)-technieken hebben gezorgd voor een grote keuzemogelijkheid: multiplex (meerlaagse, kruislings verlijmd plaat), MDF (gladde geperste vezelplaat), spaanplaat (met lijm gebonden houtspanen, eventueel afgewerkt met een kunststof toplaag).

Omdat ook deze platen niet ongevoelig zijn voor vocht, zijn er voor buitentoepassingen ook niet op hout gebaseerde alternatieven in de handel: Trespa (geperst en geïmpregneerd papier met een harde gekleurde toplaag) of Rockpanel (geperste steenwol met een gekleurde toplaag). Deze platen zijn nagenoeg onderhoudsvrij en behoeven slechts gereinigd te worden. Bevestigen gebeurt tegenwoordig vooral door de platen te lijmen, zodat de verfoede schroeven en dopjes niet meer nodig zijn. Overigens zijn deze platen ook weer verkrijgbaar met een (kunstmatig) houtmotief. Uiteraard kennen we voor binnendeuren en meubels ook nog de fineertechniek, waarbij een uiterst dun houtlaagje op een meestal houtachtige ondergrond (multiplex, spaanplaat) wordt gelijmd. Zo ontstaat een homogene plaat met een fraai oppervlak.

Tot slot

Hout heeft de laatste decennia als bouw materiaal een moeilijke periode gekend, omdat op grote schaal kozijnen werden vervangen door kunststof, dakranden werden gesloopt of bekleed met Trespa en tierlantijnen aan trappen en plafonds uit de mode raakten.

Daarbovenop kwam nog eens het milieuaspect, omdat vooral in de tropen lange tijd roofofbouw werd gepleegd (meer oogst dan aanwas). Om deze laatste 'vijand' het hoofd te bieden heeft de branche het FSC-keurmerk ingesteld, dat duurzaam geproduceerd hout garandeert. Dit hout wordt vaak dwingend voorgeschreven (of vrijwillig, zoals veel bouwmarkten uitsluitend FSC-hout verkopen) en is afkomstig van plantages en bossen waar kap en kweek in balans zijn.

De natuurlijke vijanden, zoals rotting en aantasting door insecten, zijn moeilijk te bestrijden, maar hardhout heeft hier in veel mindere mate last van.

Mede vanwege de goede conjunctuur, maar ook door een aanwakkerend historisch en schoonheidsbesef wordt tegenwoordig weer op grote schaal gekozen voor houten (sier-)goten, kozijnen en paneeldeuren. Langzamerhand is het vertrouwen in hout weer hersteld, niet in de laatste plaats omdat telkens blijkt dat eerlijke, natuurlijke materialen het uiteindelijk winnen van de kunstmaterialen. ®

Dakkapel van Assurantiekantoor Verheyden & Co. op Andersonweg 10 met mooi bewerkte en beschilderde delen.

Foto: Dennis Janssen.

> Joep Janssens

Vroeger werd gesproken van de welstandscommissie of schoonheidscommissie.

Enige tijd geleden werd de naam veranderd in Commissie voor Ruimtelijke Kwaliteitszorg. Deze naam zou beter de lading dekken, omdat het niet alleen gaat om een gebouw op zich, maar ook om de inpassing in de omgeving.

Inderdaad, een gebouw beoordelen op basis van een tekening is niet voldoende, zeker wanneer het om beeldbepalende delen van de stad gaat, zoals bij grote invalswegen en in de omgeving van historische gebouwen.

Grote missers (deels erkend, deels ter discussie) liggen in Roermond voor het oprapen: de Arloflat (is hier overigens geen facelift mogelijk?), het Interpolis-gebouw aan het Wilhelminaplein, het CWI aan Buitenop, het nieuwe RFC-'stadion' aan de Rijksweg naar Maastricht (waar niet alleen het gebouw, maar vooral ook de borden, netten en masten de omgeving aantasten) en de pas opgeleverde, reeds als 'apenwoningen' betitelde appartementen in de Voorstad Sint-Jacob.

Welstand: ruimtelijke kwaliteit?

Tekeningen die de commissie ter beoordeling krijgt voorgelegd omvatten in de meeste gevallen slechts theoretische aanzichten van de gevels, dus geen perspectief-tekening, en zijn meestal uitgevoerd in zwart-wit. Bomen en groen worden weliswaar vaak aangegeven, maar meer om 'zwakke plekken' in het ontwerp te verdoezelen dan om een reëel beeld te geven van de toekomstige inpassing in de natuurlijke omgeving. Kleuren worden over het algemeen tekstueel aangegeven. Aan de commissie vervolgens de opdracht hierover een oordeel te geven; ondanks de deskundigheid zowaar geen gemakkelijke opgave. Uiteraard worden voor grotere projecten dikwijls maquettes, perspectieftekeningen, (montage)foto's of computer-animaties verlangd. Niettemin vraag ik mij af of men zich indertijd gerealiseerd heeft dat het CWI-gebouw het zicht vanaf de Maasbrug op de Munsterkerk volledig wegneemt; waarschijnlijk beperkte men zich tot de directe omgeving (Rattentoren, kathedraal). Een ander voorbeeld is de Heilige-Geestkerk van architect Peutz die vanuit de >>

Foto's van boven naar beneden:

- het RFC-'stadion' aan de Maastrichterweg; een ontwerp onder het motto 'hier wonen geen mensen' ...;

- 'apenwoningen' aan de Voorstad St. Jacob;

- kunststoffen garagepoort in oude boerderijmuur aan de Beekweg;

- goudgele krullen boven de ramen van Swalmerstraat 46-48, door CRK afgekeurd; uiterst rechts:

- en deze kleuren aan de Godswaerder-singel werden wel toegestaan; links:

door ambtelijk ingrijpen werd de niet aangevraagde vervanging van houten kozijnen door kunststoffen opgehouden en daarmee blijven de betegelingen boven de kozijnen wellicht zichtbaar (Willem II-singel 21a).

Foto's: Dennis Janssen.

Toevoegingen bovenop gebouwen zoals deze liftkokers en elektriciteitscontainers zijn vaak op tekeningen niet zichtbaar maar in de gebouwde werkelijkheid wel degelijk.

Foto's: Dennis Janssen.

Willem II-singel nog nauwelijks zichtbaar is door het Kapellerpoort-complex (Fortis Bank), dat de ingetogen kerk van zijn vooraanstaande plaats lijkt te willen beroven.

Daarnaast wordt de omgeving geconfronteerd met aanpassingen aan het ontwerp die de eigenaar naderhand zelf uitvoert. Truttige tuintjes, schutting-terreur, 'middeleeuwse' hekken en poorten in nieuwbouwwijken en kleurstellingen waar de publieke opinie nog niet aan toe is. Hoe kan het zijn dat voor het schilderen van een pand op de Swalmerstraat een lange weg begaan moet worden vanwege onenigheid in de marge (donkergeel of

oker), terwijl op de Godswaersingel (toch ook een beeldbepalende straat) de kozijnen doodleuk geverfd mogen (lees 'kunnen') worden in een kleur die op zijn zachtst gezegd geen relatie met de omgeving kent?

Hoe opvallend is het wanneer een woning en wat daarbij hoort wel aan de omgeving worden aangepast? Zie het glazen huis aan de Wijershoflaan (omslag *Ruimtelijk* 2, juni 2002), de woning bij de Roer aan de Bisschop Van Cuyckstraat, of het pand Tummers aan de Dirksbergerweg, versholten en harmoniërend in het groen. Laten we niet alleen uitgebreid discussiëren over de Natalinitoren en andere beeldbepalende punten in de stad, maar alsjeblieft ook over de relatie met de directe en (voor grotere gebouwen) wijdere omgeving. En daarbij dan niet vergeten dat ook veel kleinere gebouwen en inrichtingselementen de ruimtelijke kwaliteit van de woonomgeving kunnen bepalen. Een ander aspect is het al dan niet moedwillig veranderen van het ontwerp tijdens de verdere uitwerking van het bouwplan. Om constructieve redenen kunnen bepaalde wijzigingen noodzakelijk blijken, maar worden deze dan nog getoetst door 'de welstand'? Dit zou natuurlijk moeten, zeker wanneer een kleine toevoeging grote gevolgen kan hebben. Let maar eens op de schijngelvels van het flatgebouw aan de Berlagelaan (Hammerveld); deze moesten met stalen buizen gestabiliseerd worden, waardoor het effect verloren is gegaan en het bijzonder lullige beeld van een provisorische oplossing is ontstaan. Ook de liftopbouw op het dak van dit gebouw (maar ook bijvoorbeeld op het gerechtsgebouw) is een voorbeeld van elementen die op papier niet opvallen, maar in de praktijk vaak niet bepaald de kroon op het werk zijn.

Als het mogelijk is om een bouwwerk stop te leggen wanneer een isolatiedetail niet volgens de regels is uitgevoerd (waar uiteindelijk alleen de bewoner zelf last van kan hebben), waarom is het dan (blijkt het in de praktijk) niet mogelijk een huiseigenaar te verplichten zijn pand aan te passen aan de richtlijnen van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg?

Helaas groeit de druk vanuit de politiek (een staatssecretaris die smalend spreekt over de 'architectuurpolitie') om de teugels verder te laten vieren en worden nu bijvoorbeeld dakkapellen en schuurtjes aan de achterkant van een huis vrijgesteld. Misschien is het zaak om de regels die overblijven dan wat strenger te hanteren.

Voor het grotere geheel, bijvoorbeeld uitbreidingsplannen, kunnen *beeldkwaliteitsplannen* vastgesteld worden, waarmee eenheid en samenhang in een wijk gecreëerd kunnen worden. Zo'n masterplan kan bijvoorbeeld de steenkleur of dakvorm dwingend voorschrijven. Mooie voorbeelden hiervan zijn de wijk Dierdonk in Helmond, en het Céramique-terrein in Maastricht. Wellicht onbedoeld kenmerkt zich ook de oude villawijk Roerzicht door een eenheid in materiaalkeuze en bouwvorm, waardoor een chique sfeer ontstaat.

Samenvattend zou ik willen pleiten voor een beleid dat vooral ook de omgeving in de beoordeling van een gebouw betreft, en daarnaast een actievere opstelling ten aanzien van de handhaving van de regels en adviezen. ®

> Tekst en foto's: Arjo Brouns

Once

Venlosepoort / Wilhelminaplein

Aan de Venlosepoort c.q. het Wilhelminaplein staat een rijtje huizen waarvan tijdens de inspectie door bouwhistoricus Bart Klück enige tijd geleden (zie *Ruimtelijk* 4, december 1999) bleek dat het achter de gevel om laatmiddeleeuwse panden gaat. Voor één van deze panden, Wilhelminaplein 22 (voorheen Old Dutch), is onlangs een sloopvergunning afgegeven. Blijkens een foto uit ca. 1900 betreft het de linkerhelft van een tamelijk statige 18e-eeuwse burgerwoning met mansardedak, die verder zoals gezegd in de kern uit de late middeleeuwen of de 16e eeuw dateert.

Stichting Ruimte heeft tegen de sloop bezwaar aangetekend wegens strijdigheid van dat slopen met het Beschermd Stadsgezicht en het Bestemmingsplan Binnenstad en de status van rijksmonument voor het pand aangevraagd.

Een goed glas wijn verruimt de geest. Een tweede verhoogt het vermogen tot acceptatie van alles wat om je heen gebeurt. Zeker op de dinsdagavond is het rode, of witte, sap de enige steun en toeverlaat bij de bestudering van de rubriek Verleende Bouwvergunningen, vast onderdeel van het wekelijkse gemeentelijke informatiebulletin De RoerMond dat in de midweekeditie van De Trompetter wordt gepubliceerd.

upon a time in Bouwtoezicht

Het aanbrengen van een dakkapel of het plaatsen van een tuinhuisje zijn vaste onderdelen in deze rubriek. Zo ook in de uitgave van dinsdag 30 januari 2001, waarin men o.a. melding maakt van het feit dat Wonen Zuid plannen heeft voor het vernieuwen van een woning in een woongebouw, Kapellerlaan 67. De bekendmaking is gedateerd op 30 januari 2000. Men heeft na deze publicatie, conform geldende regels, zes weken te tijd om bezwaar aan te tekenen. Gelukkig zit ik reeds in de acceptatiefase. 30 januari 2000 zal hoogstwaarschijnlijk een kleine vergissing zijn en het gebouw Kapellerlaan 67 bestaat toch al zo'n twee maanden niet meer?! Het derde en laatste glas brengt geen duidelijkheid in dezen.

Maar hij laat mij niet los, deze aankondiging. Uiteindelijk toch besloten om nadere toelichting, opheldering te bemachtigen bij de gemeente. Aldus op naar afdeling Bouwtoezicht (= BT), een druk bezochte afdeling van het gemeentehuis. Ik passeer Kapellerlaan 67, op de hoek Kapellerlaan - Spoorlaan-Zuid. Een groot, gapend gat ter plekke is mijn deel. Vlak na de Tweede Wereldoorlog zou

men spreken over wederopbouw. Maar nu, anno 2001, heeft men het over het 'vernieuwen van...'

Bij het bordes van het gemeentehuis staat een hongerige afvalwagen van Van Gansewinkel geparkeerd, wachtend op de benodigde toevoer uit dit gebouw. Deze scène doet mij, en iedere ware filmfiethebber, denken aan het slotbeeld van de film *Once upon a time in America*, waarin een alom gerespecteerd politicus (James Woods, tegenspeler van

Robert de Niro) zijn lichaam overgeeft aan een gelijksoortige verpulveringsmachine. Onze André Bloemers heeft reeds deze weg mogen gaan, wie volgt?!

Er heerst een gezellige drukte op de afdeling BT, totdat ik de vraag stel wat het 'vernieuwen' van een woning inhoudt. Nee, de publicatie in De RoerMond heeft geen betrekking op het Vernieuwen van een woning maar op Vernieuwbouw! Dit is mij een totaal onbekend begrip, maar een nadere verklaring volgt aansluitend. Vernieuwbouw is nieuwbouw van het reeds gesloopte. Hetgeen men maar moet weten! En de datum 30 januari 2000 blijkt inderdaad een vergissing te zijn.

Na deze meer dan verhelderende toelichting terloops gevraagd hoe het staat met het pand Wilhelminaplein 22, waarvan de sloopvergunning, middels publicatie in deze rubriek, onlangs werd verleend. Het gaat daarbij toch om een beeldbepalend pand in het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad? Die sloopvergunning zal toch zeker niet lichtvaardig zijn afgegeven? 'Ziet u, meneer Brouns, het betreft op de eerste plaats geen monument. Het pand dateert ongeveer uit 1920; we hebben geen eigen onderzoek verricht, maar men heeft ons weten te vertellen dat dit gebouw uit deze tijd stamt. De oorspronkelijke opzet was om in het pand appartementen te verwezenlijken. Enige tijd later ontvingen wij van de eigenaar het bericht dat het pand zich in een dermate slechte toestand bevond dat totale afbraak de enige remedie was. Wij zijn toen akkoord gegaan met het voorstel van de eigenaar. Trouwens, de voorgevel wordt exact in dezelfde stijl nagebouwd.' Uit eigen onderzoek blijkt dat het pand in ieder geval meer dan tweehonderd jaar oud is en dat waarschijnlijk grote delen veel ouder zullen zijn. Inmiddels hebben wij als Stichting Ruimte een verzoek tot bescherming als rijksmonument ingediend. Afwachten maar. Getroffen door de warme oprechtheid van de ambtenaar die mij te woord stond het stadhuis verlaten. De huisvuilwagen van Van Gansewinkel stond er nog...

Op dezelfde dag maakte Teletekst melding van het feit dat het vergunningenbeleid voor het bouwen etc. van tuinhuisjes, schuurtjes en dakkapellen sterk versoepeld zou worden. Zou er nu meer tijd vrijkomen voor onze bouwtoezicht-ambtenaren om daadwerkelijk onderzoek te verrichten vóór ze adviseren een vergunning te verlenen, of zal er nog meer historisch of bijzonders stilzwijgend gaan verdwijnen?! ®

Het 'vernieuwen' van het woonhuis Kapellerlaan 67 in volle gang, nog voor de - verkeerd gedateerde - termijn voor bezwaar tegen de vergunning verlopen was.

De Steenen

> Willem Cartigny

Inleiding

Sinds het voormalig klooster in 1994 is opgeheven staat het complex De Steenen Trappen leeg. Dat complex omvat naast het monumentale Huis De Steenen Trappen aan de Neerstraat ook de naastgelegen kapelgevel, twee panden ten noorden (links) daarvan aan de Neerstraat, een 19e-eeuwse en twee 20e-eeuwse vleugels op het achterterrein en bovendien het flatgebouw aan de Paredisstraat tegenover het bisschoppelijk paleis. Het plangebied is gelegen in de oude binnenstad en kent reeds bewoning vanaf de 12e of 13e eeuw.

Drie panden aan de Neerstraat die deel uitmaken van het Steenen Trappen-complex.
Foto: Peter Wijnands.

Het complex is na het Oibibio-éché in handen gekomen van BOAK Projectontwikkeling uit Rotterdam, dat plannen heeft voor een woonontwikkeling. Daarbij zal dan ook betrokken worden de parkeerplaats met inrit die iets ten noorden van het complex aan de Neerstraat ligt. De projectontwikkelaar heeft met het oog op deze plannen door het Monumenten Advies Bureau te Nijmegen een bouwhistorische analyse laten opstellen en door RAAP een archeologisch vooronderzoek in het plangebied laten uitvoeren. Dit laatste - beperkte - rapport, dat overigens diverse onnauwkeurigheden en fouten kent, beveelt aanvullend archeologisch onderzoek aan middels proefsleuven op

het binnenterrein en met name op het parkeerterrein in het noordelijk plandeel, omdat de kans groot is dat daar nog kelders of kelderrestanten worden aangetroffen (inmiddels heeft het College daartoe opdracht verleend). De kans op sporen uit de prehistorie, Romeinse tijd en vroege middeleeuwen wordt evenmin uitgesloten.

We zullen ons in dit artikel voornamelijk richten op de uitgebreide bouwhistorische analyse van het MAB en de belangrijkste conclusies daaruit hier samenvatten. Het MAB uit Nijmegen heeft (enige) ervaring in Roermond. In 1998 heeft het bureau ook onderzoek verricht naar de Ernst Casimir-kazerne.

Trappen

Huis De Steenen Trappen

Het voornaamste en meest monumentale onderdeel van het complex is uiteraard Huis De Steenen Trappen zelf, een dubbel herenhuis dat in 1666, na de grote (tweede) stadsbrand van 1665, is opgericht door Peter van Boshuijsen in Maaslandse renaissancestijl. Er heerste toen, gestimuleerd door o.a. het stadsbestuur, een echte bouwwoede in de stad, want naast dit huis waren er in dat jaar nog zo'n 400 huizen in aanbouw, zoals Nienhuis beschrijft in zijn artikel over het huis in de Spiegel van Roermond. De Maaslandse renaissance wordt vooral gekenmerkt door een afwisseling tussen baksteen en natuursteen, wat het effect van 'speklagen' geeft, en zware hardstenen kruisvensters. Het als dubbel herenhuis opgerichte gebouw is nog grotendeels intact zoals het in 1666 gebouwd werd. Enkele onderdelen dateren zeer waarschijnlijk zelfs nog van vóór de stadsbrand, met name de zuidwestelijke kelder en de grotere, oudere bakstenen die hergebruikt zullen zijn bij de bouw in 1666.

Peter van Boshuijsen was scholtis van Echt en rentmeester van het ambt Montfort en heeft het huis gebouwd als een voornaam huis. Ook later werd het door voorname lieden bewoond, zoals uit het genealogisch overzicht van Nienhuis blijkt. Daartoe behoorden o.a. de uit Utrecht afkomstige Frederik Jacob baron van Heereman van Zijdtwijck, die later ook eigenaar/bewoner werd van Zuidewijck Spieck onder Boukoul; cavalerie-officier H.A. Snouck Hurgronje; Frederik baron van der Capellen met zijn echtgenote jonkvrouw Sandberg; en de architect Frans Ferdinand van Schoubrouck.

Naast het casco met de zware tussenmuur die beide oorspronkelijke helften deelt zijn de volgende onderdelen origineel en intact: de historische balklagen boven de eerste en tweede bouwlaag; de kapconstructie ('... een opmerkelijk compleet bewaarde historische kapconstructie', MAB-rapport pag. 48) met een eveneens compleet telmerksysteem; een onderkeldering (souterrain) waarin mogelijk ouder materiaal van voor 1665 is verwerkt; een oudere kelder onder dit souterrain die ongetwijfeld heeft toebehoord aan een huis dat de stadsbrand niet heeft overleefd; een eiken trappenhuis tot in de zolderverdiepingen; de historische houten (parket)vloeren en oude tegelvloeren in een deel van het pand; en in één kamer het waarschijnlijk oorspronkelijke stucplafond. Daarnaast zijn van latere datum nog bijzonder o.a. het 19e-eeuwse hang- en sluitwerk, de

gietijzeren kolommen met onderslagbalken en restanten van wandschilderingen in de refter van het zusterklooster, dat vanaf 1875 (Kulturkampf) tot 1994 hier zijn domicilie had. Het MAB-rapport stelt nog over Huis De Steenen Trappen: 'Het pand behoort op nationaal niveau tot de gaafst bewaarde stadswoonhuizen in deze stijl. (...) De oorspronkelijke opzet als dubbel herenhuis in één monumentale, symmetrisch opgezette bouwmassa is in de vergelijkende waardenstelling als vrij uniek te beschouwen' (pag. 19).

Kapel

Van de in 1888/1889 door de Akense architect H. Kürth gebouwde kloosterkapel is enkel de gevel bewaard gebleven, een klein stuk van de kapconstructie en een laat-middeleeuwse kelder van het huis dat er vóór de kapel

stond en in elk geval de tweede stadsbrand had overleefd.

De bewaard gebleven gevel is volgens het MAB een belangwekkend voorbeeld van

neorenaissancebouwkunst. Het eclectische interieur is bij de algehele verbouwing van het complex in de jaren 1967/1968 gesloopt. Bij deze grootscheepse ingreep is veel oude bebouwing verloren gegaan, bijvoorbeeld de achterbouw van het ten noorden van de kapel gelegen pand dat de stadsbrand van 1665 had overleefd en ook het daaropvolgende pand met een rijzige 19e-eeuwse gevel en middeleeuwse achterdelen. Daarnaast is in de jaren 1958/1959 de oude bebouwing uit de jaren net na de brand van 1665 aan de voormalige Oliestraat, nu Paredisstraat, volledig gesloopt om plaats te maken voor het flatgebouw dat nu zelf zijn langste tijd heeft gehad. Deze eind jaren vijftig gesloopte panden hadden o.a. als koetshuizen voor de herenhuizen gediend.

Eerste en tweede huis

Van het huis links van de kapel (ten noorden daarvan dus), zijn de 19e-eeuwse gevel, met een volgens het MAB hoge architectuurhistorische waarde, en een oude middeleeuwse gewelfkelder bewaard gebleven. Het is niet helemaal duidelijk waarom dit huis een monumentschildje draagt, of het zou moeten zijn vanwege de hoge bouwhistorische waarde van de kelder (maar zo'n kelder bevindt zich ook onder bijvoorbeeld het buurhuis, dat geen monumentenstatus heeft).

Van het huis daarnaast resteert eveneens een oude (laat)middeleeuwse gewelfkelder. De andere oudere, deels middeleeuwse delen zijn zoals eerder gesteld verdwenen bij de grote ingreep in de zestiger jaren van de vorige eeuw.

Winkels en woningen in voormalige kloostergebouwen

Overige bebouwing

Van de overige bebouwing die historisch interessant en waardevol is kunnen enkel de 19e-eeuwse achtervleugel op het binnenterrein met de detaillering van vensters en deuren, een trappenhuis met houten trap en 19e-eeuws sluitwerk genoemd worden. De derde verdieping van deze vleugel dateert overigens uit de jaren zestig van de vorige eeuw.

Een onderdeel van de kelder is ouder dan de rest; mogelijk gaat het om een kelder van het reeds genoemde oude koetshuiscomplex aan wat nu de Paredisstraat heet.

Van de sacramentskapel aan die straat zijn enkel onderdelen interessant, zoals de voorpui met glas-in-betonpanelen, de betonnen sculptuur en de banken die uit de voormalige kapel aan de Neerstraat afkomstig zijn. Overigens staat de kapel, die onderdeel is van het flatgebouw ter plekke, op een plaats waar kennelijk eerder ook reeds een kapel stond, maar daarover staat verder niets vermeld in het MAB-rapport.

De andere complexonderdelen zijn allemaal modern, van na 1967, waarbij een glas-in-loodraam van Tom Franssen uit 1968 (in de nieuwe kapel) wel nog genoemd dient te worden.

Het MAB-rapport eindigt met een uitgebreid overzicht van de waardevolle en te behouden delen en onderdelen en wijst bij de aanbevelingen nog eens apart op belangwekkende resten van de 19e-eeuwse polychrome wandafwerking en op gewenst nader onderzoek voor bepaalde onderdelen van het complex.

Toekomst

Het plangebied omvat een vrij groot areaal in (het oudste deel van) de binnenstad, een kwetsbaar gebied dus. Dat vraagt ten eerste behoud en voorts eventuele restauratie van de waardevolle onderdelen. Daarnaast zal vooral de nieuwe vleugel aan de Paredisstraat, die als nieuwbouw het meest voor het voetlicht treedt, op een verantwoorde manier ingepast moeten worden. Daarbij kan dan meteen de misgreep van de jaren vijftig, de verplaatsing van de rooilijn naar achteren, hersteld worden.

De BOAK, de projectontwikkelaar die het complex heeft overgenomen van Oinino, heeft met zijn architect een plan ontwikkeld dat er aardig uitziet. Er zullen circa 75 wooneenheden ontwikkeld worden, deels vrijstaand, deels als appartementencomplex en deels ingepast in de historische bebouwing. Het binnenterrein zal daarbij het karakter krijgen van een binnenstedelijke hof met grotere en kleinere

stegen en een pleintje. De ingangen liggen aan de Paredisstraat (waar ook de ingang voor de parkeerkelder komt) en op verschillende punten in de Neerstraat. Op de begane grond in de Paredisstraat, in het souterrain en op de eerste laag van Huis De Steenen Trappen komen winkels, daarboven en op het binnenterrein de woningen. Een bijzonder onderdeel van het plan is het benutten van het hoogteverschil tussen beide straten, dat in het maximale geval 3 meter omvat.

De BOAK heeft de gemeente verder voorgesteld een verbinding te leggen aan de achterzijde van het gebied met de nieuwe bibliotheek verderop in de Neerstraat. Dat had goed gekund omdat de veiligheidsaspecten daaraan op dezelfde manier opgelost hadden kunnen worden als bij de te creëren binnenhof, via automatisch sluitende hekken na winkelsluitingstijd. De gemeente wilde echter niet; een gemiste kans. Hopelijk gaat dat anders met die andere unieke kans, namelijk het leggen van een relatie met het moeizaam van de grond komende project 'wonen boven winkels', vooral aan de Steenweg. Wil dat echt kunnen lukken, dan zal er hard aan getrokken moeten worden, en wel zo snel mogelijk. Er is sowieso haast geboden met de restauratie van De Steenen Trappen, omdat er nogal wat aardbevingsschade is die indertijd-

niet hersteld is, ondanks de gelden die beschikbaar waren. De grote timpaan boven de nok bijvoorbeeld vertoont inwendig gevaarlijke scheuren.

Enige twijfels hebben we bij de invulling van de nieuwbouw aan de Paredisstraat. Die is niet alleen erg massaal en hoog, maar zou ook meer geleding, afwisseling kunnen gebruiken. Bovendien is het de vraag wat de functieverandering van (een deel van) de straat op termijn betekent voor het huidige karakter van woonstraat. Daarnaast hebben we gevraagd om te letten op de groenvoorzieningen in het plan. Overigens is er duidelijk over de plannen nagedacht en de filosofie voor de herinrichting spreekt ons aan: realiseer nu een kwalitatief hoogwaardige herbestemming zodat de eerstkomende tientallen jaren geen problemen te verwachten zijn. Een ontwikkeling parallel met de ontwikkeling van het Roersingelproject kan wederzijds stimulerend werken. ®

Literatuur:

- *Bouwhistorische analyse complex 'De Steenen Trappen', MAB, oktober 2000;*
- *Plangebied De Steenen Trappen, RAAP-rapport 624, januari 2001;*
- *O. Nienhuis: Het Huis 'De Steenen Trappen' in de Neerstraat, in Spiegel van Roermond 1996 (RURA).*

Foto: Dennis Janssen.

Roermondofiel, journalist en levenskunstenaar

Een mo(nu)mentje voor Jan Laugs

Tekening: René Wong, beschikbaar gesteld door café Willems

Weet u nog dat de Tante Bet, toen Jan Laugs daar al lang en breed vertrokken was, met een gossip-rubriek kwam die de naam Piet Pak droeg? En kent u het cartoontje nog? Jarenlang heb ik gedacht dat dat Jan Laugs voorstelde. Mit Schirm, Scharm und Melone. Zoïets.

Jan Laugs verdient het om in deze kolommen vermeld te worden. Hij was als Roermondofiel één van onze eerste fervente lezers en supporters. Niet zonder kritische kanttekeningen, maar ook met veel lof. En tweemaal mochten we een bijdrage van hem ontvangen. Een over het merkwaardige feit dat de huidige uitbaters van Kasteel Hattem het verkleinwoord kasteeltje gebruiken; inmiddels doen ze dat niet meer. Zijn tweede ingezonden artikel betrof een foto genomen bij het accordeonduo De Kermis-

klanten. Er stond een draaiorgel in hun huiskamer, half zichtbaar. Het betrof hier het fameuze Roermondse draaiorgel De Maerlink. We weten nu met zijn allen: het is in goede, zij het niet Roermondse handen.

Helaas komt er van Jan geen stukje meer over de IJzeren Rijn. Maar ik weet zeker dat hij ons standpunt deelt, dat alles op alles moet worden gezet om de oude lijn te redden als prachtig stukje milieuvriendelijke infrastructuur voor personenvervoer naar en van onze oosterburen (partnerstad Mönchengladbach?)

En waar hij zeker over geschreven zou hebben - want ook dat proces volgde hij met argusogen - was de manier waarop Roermond zich als oude hoofdstad in dit gewest de kaas van het brood laat eten: enerzijds door kleinstedelijke kinnesinne en gekonkelefoes en anderzijds door de Roermond mijddende provinciale politiek. Midden-Limburg wordt van de kaart geveegd, Roermond en omgeving gaan op in Noord-Limburg waar Venlo aan alle touwtjes mag trekken, en Susteren en Echt verdwijnen naar de regio Sittard-Geleen.

We hadden Jan ook als Roermondoloog, senior citizen, en met al zijn kwaliteiten als mens en journalist nog graag wat langer bij ons gehad. Wat let ons om in gedachten af en toe bij hem te rade te gaan, als we ons weer eens druk maken om die oude, aanstootgevende en prachtige stad Roermond. Jan, bedankt. ® > Dennis Janssen

Losse tegels

Allerlei vermeldenswaardige 'kleinigheden': actualiteit, aankondiging, oproep of bericht, van ons of van de lezers. U kunt dus ook bij ons 'een tegel lichten'.

Restauraties

Sedert enige tijd staan diverse panden in de steigers waarvoor jarenlang gepoogd is om tot restauratie te komen. Het gaat in de eerste plaats om de panden aan de Roersingel nummer 3, 4 en 5 en om het voormalige pakhuys van ijzerhandel Cillekens (ook op het Roersingelterrein). Verder is nu de restauratie van het Christoffelhuis aan de orde.

Bovendien is binnen een recordtijd van enkele maanden het voormalige molengebouw ten zuidoosten van de ECI-centrale opgeleverd. Het vervallen gebouw is prachtig opgeknapt tot een kloek kantoorgebouw uit vooral de materialen steen (muren en kolommen), hout (vloeren) en staal (ramen en inpandige wenteltrap). Daarmee is het een kantoorgebouw van allure geworden, een visitekaartje voor de rest van het Steel. Wat doortastend ondernemerschap en gevoel voor (industriële) historie al niet vermag!

WAC

®

Akros-kronkels

Anders is het vergaan met het voormalige kantoorgebouw van Akros, iets verderop. Een ontwikkelaar die bekend is met het gebied heeft de gemeente gewezen op de marktwaarde van dit constructief goede gebouw (dat bouwkundig heel wat beter was dan bijvoorbeeld het bovengenoemde molengebouw): het had minstens 4 miljoen kunnen opbrengen, maar is zonder omhaal al maanden geleden gesloopt; pure kapitaalvernietiging. En dat niet alleen, het was nog monumentaal ook, maar ook daarvoor had de gemeente geen oog. Ruimte had het pand voorgedragen voor de gemeentelijke monumentenlijst, maar dat is afgewezen. (Het rare is dat de gemeente tegen beter weten in (nog steeds) volhoudt dat het pand ook door ons zou zijn voorgedragen voor de rijkslijst. De raad heeft zich eind vorig jaar in een bijzondere spagaat gedraaid door de staatssecretaris te adviseren die voordracht, die dus niet is gedaan, niet te honoreren! Je gaat je afvragen welke dubbele bodems er bij deze hogere diplomatie in het spel zijn. Had de gemeente het gebouw misschien toch zelf als monument willen hebben? Over kronkels gesproken!)

WAC

®

Wilhelminasingel

Aan de Wilhelminasingel, achter het pand van makelaardij Dohmen op de hoek Swalmerstraat/Puylegats, is eind januari een doorbraak gepleegd in een 19e-eeuwse tuinmuur. >>

vervolg Losse tegels

Dit is gedaan zonder de (verplichte!) monumentenvergunning en ook volledig in strijd met het Beschermd Stadsgezicht en het Bestemmingsplan Binnenstad. De tuinen aldaar hebben een exclusieve bestemming als tuin en niet als parkeerplaats! Stichting Ruimte heeft hiertegen bezwaar aangetekend, waarbij we het College hebben kenbaar gemaakt dit te beschouwen als een testcase voor het handhavingsbeleid van de gemeente inzake historische structuren zoals de beschermde binnenstad.

Doorbraak van de tuinmuur aan de Wilhelminasingel. Foto: Dennis Janssen.

Kort daarop bleek dat tuinmuren niet alleen door de mens, maar ook door de 'natuur' bedreigd worden. De wortels van een forse boom hebben een stuk tuinmuur zo ontworcht dat dit is ingestort.

WAC

Foto: Dennis Janssen.

®

Uitbreiding stadhuis met Swalmerstraat 14-16

1. Ondanks het pleidooi van en Ruimte wordt het speklagenverband dat nu zichtbaar is aan de achterkant van de 'Ars-panden' (Swalmerstraat 14-16) niet in oude luister hersteld. Te zwaar beschadigd, te duur etc. Maar er is een compromis bereikt: de architect gaat proberen een stukje bouwgeschiedenis van de panden aan die kant blijvend zichtbaar te maken. In elk geval wordt de hele zaak niet alleen maar gevoelloos dichtgesmeerd. Wordt vervolgd.

2. Dat de nieuwe uitbreiding van het stadhuis geen complete afbraak wordt met alleen behoud van voor- en zijgevel is een goede ontwikkeling. Kijk maar eens wat achter de gepleisterde 19e-eeuwse gevels zichtbaar wordt

Moerbalk met ondersteunend sleutelstuk uit het pand Swalmerstraat 8. Foto: Gemeentearchief Roermond

als je binnen de muren en plafonds onder handen neemt. Mooie 16e-eeuwse eiken balken, compleet met sleutelstukken waar ooit krullen aan zaten, die er vermoedelijk af gestoken zijn toen het grote pleisteren begon. Als toegift rusten de balken op consoles die allemaal bewaard zijn.

Toen de panden Swalmerstraat 2-10 in 1988/1989 bij het stadhuis getrokken werden bleven de buitenmuren van Swalmerstraat 2 behouden (de voormalige Groote Sociëteit), maar de rest verdween rücksichtslos. De laatmiddeleeuwse kelders, de tussenmuren, de dakpartijen, de balken, alles foetsie. En ook nog eens zonder bouwhistorisch onderzoek en nagenoeg zonder bodemsporenonderzoek. We gaan dus vooruit. Maar we zijn er nog niet.

DJ

Gevels Swalmerstraat 2-10 Foto: Gemeentearchief Roermond.

®

Vakwerk

Het herenhuis met de roze gesausde, 19e-eeuwse gevel op het adres Swalmerstraat 37 wordt momenteel ingrijpend verbouwd. Het pand is geen monument, wel een 'beeld-

ondersteunend' pand binnen het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad. De verbouwing zelf was voor ons een verrassing (hebben wij ook die vergunning weer over het hoofd gezien in De Roermond...?), maar een bezoekje leverde nog meer verrassingen op.

Net als bij de fotostudio van Hennie Retera, schuin aan de overkant, bleek een vroegere gats in de bebouwing te zijn opgenomen: de rechter raamas past niet in de symmetrie van de gevel, daarachter ligt binnen het pand een brede gang, overwelfd met een steunboogje, en onder die gang bevindt zich geen kelder.

Swalmerstraat 37: trappenhuis met vakwerk; foto beneden: speklagengevel. Foto's: Gerard van de Garde.

Er is trouwens wel een oude kelder, en wat voor een: bijna 4 meter hoog. De muren van het trappenhuis en, voorzover zichtbaar, ook de andere oude binnenmuren bestaan uit vakwerk. Het platje achter het huis grenst aan een imposante speklagenmuur.

Zonderling dat zo'n huis geen monumentale status heeft terwijl het buurpand van rond 1910 al sinds mensenheugenis een rijksmonument is, enkel en alleen vanwege het neogotische putbeeldhuisje.

GvdG

®